

Csányi Vilmos

TEREMTŐ KÉPZELET

A kreativitás evolúciója

Open Books

Az ember evolúcióját sokféle kutató vizsgálja, evolúcióbiológusok, paleoantropológusok, antropológusok, neurobiológusok, genetikusok, nyelvészek, környezetkutatók és a társadalmi szerkezetek változásának kutatói, hogy csak a legfontosabbakat említsem.

A humánétológus is érdekelt a kutatásokban, mert csak az evolúciós múlt segítségével lehet megérteni a jelen emberének viselkedését és társadalmainak alakulását. Bonyolult feladat egyszerűen érthető, tudományosan is alátámasztott képet adni az ember evolúciójáról, mert a kutatások eddigi szakaszaiban mindegyik tudomány magával foglalkozott, és kevés olyan elemzés született, ami a többi terület eredményeit is figyelembe vette. A paleoantropológusok munkáiból elég jól ismerjük az emberi agy méretének hirtelen változásait az előző kétmillió évben. Ugyanakkor csak laza következtetésekkel illeszthetők ezekhez az emberi viselkedés változásai ugyanezen idő során. Tudjuk, hogy mindössze hatmillió éve váltunk el a csimpánzoktól,

akik nem együttműködő csoportokban élnek, nincs nyelvük, és laza szociális viszonyaik jól összevethetőek más ismert állatfajokéval. Valamikor millió évekkel ezelőtt megjelentek az emberi közösségek. Nem ismert, milyen gyorsan fejlődtek ki, miért kezdtek elvándorolni Afrikából, csak hogy mikor. Fogalmunk sincsen, hogy a beszélt nyelv milyen formákon keresztül, hogyan jelent meg. Csak azt látjuk a leletekből, hogy negyven-ötven ezer évvel ezelőtt kifejlődött a modern emberi kultúra, melynek számos lenyomata megtalálható különböző eszközök, temetési rítusok, barlangrajzok formájában.

Mikor kezdődött? És miért? Az emberi képzelet is különlegessé vált az utolsó félmillió évben, és megjelent mint közösségi kreativitás. Hogyan? Miért?

A technikák kifejlődése jobban követhető, mert a kőből készült eszközök kis része fennmaradt, a fából valók persze nem. Izgalmas kérdés, vajon mi vezérelte a technikát, miként vált közösségi technológiává, és milyen evolúciós folyamatok kényszerítették ki megjelenését? A 10-20 ezer évvel ezelőtti társadalmakból jól értékelhető nyomok maradtak fenn, tudjuk, hogy néhány ezer éve városok, államok, birodalmak, vallások keletkeztek és omlottak össze, ám nem egészen értjük, hogyan és miért.

Ez az írás kísérlet arra, hogy a meglévő, feltárt, elemzett adatokat összevetve egymással a humánológia szempontjai szerinti átfogó elméletet építsünk fel, amely hozzávetőlegesen magyarázatot ad az említett kérdésekre. Úgy gondolom, hogy a közösségek

egyszerűbb formában, nyelv nélkül még a *Homo erectus*nál megjelentek, genetikai ágyazottságúak. Kialakulásukat, működésüket az agyban található spiritualitási területek segítették, amelyek később a vallások megjelenésében működtek közre. A nyelv legfontosabb feladata a szociális környezet tagolása és a róla lehetséges kommunikáció volt. Ez eredményezte az állati típusú képzelet további evolúcióját és a közösségi kreativitás megjelenését, ami azután a beszélő közösségekhez, a közösségek ősi formáinak a felbomlásához, majd a mai társadalmak kialakulásához vezetett.

Kiindulásként az archaikus közösségek kialakulását mutatom be a *Homo habilis* és a *Homo erectus* evolúciója során. Röviden tárgyalom a kutyák modellszerepét az emberi közösségek vizsgálatában. Ezt követi a képzelet, a kreativitás, a hiedelmek megjelenésének tárgyalása, a vezetők és a vezetettek problémái, mindezek következményeképpen a közösségek szervezetekké alakulása a megnövekedett populációban. Ezután jön az egyszemélyes közösségeknek és a kulturális evolúció megszállásainak bemutatása, valamint a társadalmi problémák számtalan lehetséges megoldásának általam elképzelhetőnek tartott változatai. Az írás végén függelékben röviden tárgyalom legközelebbi rokonunk, a csimpánz társas viselkedését és a mai emberi agy és viselkedés leglényegesebb vonásait. Ezekről a kérdésekről már több korábbi munkámban, így *Az emberi természet – Humánológia, Az emberi*

viselkedés, A globális elme, Hiedelmeink (Tóth Balázssal közösen) című könyvekben is írtam, de az utóbbi évtizedekben a társtudományok gyorsan fejlődtek, sok új adathoz jutottak, érdeemesnek találtam még egyszer összefoglalni az emberi viselkedés evolúciós szemléletét.

Ez az utolsó, tudományos igényű, de népszerű olvasmánynak szánt művem, tekintsék tehát valamilye végső tisztázásnak.

Ha a Föld nevű glóbuszt vizsgáljuk, kiterjedt emberi társadalmat találunk rajta. A különböző kontinensek lakóit összekötik kereskedelmi hálózatok, szárazföldi, légi és vízi közlekedés, bankhálózatok, az egészségügy, a meteorológia, a tudomány és a művészetek, a sport összetett szervezetei, a média különböző változatai, az internet, politikai szervezetek, vallások és legfőképpen közel kétszáz állam. Itt tart az emberiség, ez már a globalizáció. Humánétológiai feladat, hogy ennek a roppant komplikált szerveződésnek ne pusztán a mai állapotát, hanem az eredetét, keletkezését, evolúcióját is kutassuk.